

**TEHETSÉGGKERESŐ ÉS -FEJLESZTŐ PROGRAMOK A MAGYARORSZÁGI
REFORMÁTUS EGYHÁZ NEVELÉSI ÉS OKTATÁSI INTÉZMÉNYEIBEN**

Szerző:

Ábrám Tibor
Tiszáninneni Református Egyház

Sarka Ferenc
Magyar Tehetséggondozó Társaság

Első szerző e-mail címe:
abram.tibor@gmail.com

Lektorok:

Lubinszki Mária
Miskolci Egyetem

Mező Katalin
Debreceni Egyetem

Schéder Veronika
Debreceni Egyetem

Mező Ferenc
Debreceni Egyetem

Ábrám T. és Sarka F. (2016): Tehetséggkereső és -fejlesztő programok a Magyarországi Református Egyház nevelési és oktatási intézményeiben. <i>Különleges Bánásmód</i> , II. évf., 2016/2. szám, 89-96. DOI 10.18458/KB.2016.2.89

Absztrakt

A Magyarországi Református Egyház Tehetséggondozó Stratégiája a TÁMOP-3.1.17-15-2015-0004 pályázat keretében készült melyet az Európai Szociális Alap és a magyar állam közösen finanszírozta. Jelen tanulmányban e stratégia részleteit vázoljuk fel.

Kulcsszavak: tehetség, Magyarországi Református Egyház

Diszciplínák: pedagógia, pszichológia, hittudomány

Abstract

Talent Strategy of Reformed Church of Hungary was made by TÁMOP-3.1.17-15-2015-0004 project, which was jointly financed by the European Social Fund and the Hungarian State. At this study we outline the details of this strategy.

Keywords: talent, Reformed Church in Hungary

Disciplines: pedagogy, psychology, theology

A református közoktatási rendszer alapja évszázadok óta ugyanaz: „Jézus Krisztus missziói parancsa, amelyet a gyülekezeteiben élő egyházzal együtt hajtanak végre. A tanítvánnyá tétel és a keresztség sákramentumának kiszolgáltatása a gyülekezetek feladata, de a tanítás Jézus Krisztus parancsolatainak megtartására az iskolarendszer feladata is, ahogyan ezt a református egyház felismerte és végezte a reformáció után. Legyünk rá büszkék, hogy a református

egyház volt az, amely megteremtette a tágabb értelemben vett köznevelést Magyarországon, hiszen iskoláiba a kollégiumi és a partikuláris rendszer segítségével nemcsak egy szűk társadalmi réteg, hanem minden tehetséges gyermek bekerülhetett. A tehetséggondozás épp ezért fontos örökségünk. A közös küldetés magával hozza annak igényét is, hogy a részt vevő, eltérő feltételek, lehetőségek között működő intézmények lépésről lépésre egységes arculatot és nevelési gyakorlatot alakítsanak ki egy egyre hatékonyabban működő rendszer tagjaiként, megosztva egymással tudásukat, így fokozva munkájuk hatékonyságát az elszigetelten működő intézményekéhez képest.

A fentiek szellemében a Magyarországi Református Egyház Tehetséggondozó Stratégiája (készült a TÁMOP-3.1.17-15-2015-0004 pályázat keretében, az Európai Szociális Alap és a magyar állam közös támogatásával) kidolgozása eredményeképpen:

- létrejött egy országos tehetségkoordinátori munkakör, amelynek feladata, hogy megteremtse a tehetséggondozás szervezeti feltételeit, szorosabbra fűzve azoknak az intézményeknek a kapcsolatát, amelyek már most akkreditált tehetségpontként működnek az országban, és megszervezze minden egyházkerület tehetséggondozó tanácsát, tehetség központját, amelyek mind szakmai kérdésekben, mind forrásteremtésben az intézmények rendelkezésére állnak.
- az Egyházkerületi Tehetségsegítő Tanácsok munkáját az Országos Református Tehetségsegítő Tanács fogja össze.
- a pályázat segítségével a programban dolgozó szakemberek lerakták az alapját egy országos református tehetséggondozói programnak, amely foglalja össze a református tehetségértelmezéssel, a tehetségfeltárás módszereivel, szervezeti keretével, másrészt olyan gazdagító szakmai programok elkészítésével és működtetésével, amelyek rendszerszerűen fejlesztik az intézmények tehetséggondozó munkáját.

A stratégia megalkotása során meghatározásra kerültek a tehetséggondozás kulcsfontosságú területei - hazánk Köznevelés Fejlesztési Stratégiájában (2014-2020) megfogalmazottakkal összhangban -, majd sor került a Magyarországi Református Egyház jövőképeinek beillesztésére az egyház Jövőkép Bizottsága által megfogalmazottaknak megfelelően. E szerint: célunk, hogy a következő évtizedekben a Magyarországi Református Egyház a szekularizálódó, individualizálódó, társadalmi feszültségekkel küzdő és összetételében változó magyar társadalomban Isten szeretetét, igazságát és kegyelmét hirdesse meg, mutassa fel és tegye tapasztalhatóvá. Ezért az egyház erős elhivatottságú, keresztyén spiritualitást megélő, kreatív egyháztagok, lekipásztorok (nők és férfiak) szolgálata által folyamatosan megújuló, egymást elfogadó, egységben és más felekezetekkel ökumenikus együttműködésben, szolgáló közösség kíván lenni. A stratégia alkotása során elsősorban az alábbi irodalmakra hagyatkoztunk: Balogh, Mező és Kormos (2010), Balogh (2004, 2014), Czeizel (1994), Dávid, Bóta és Páskuné (2002), Harsányi (1994), Mező F. (2012), Mező K. (2015), Pšenáková és Mező (2010), Tóth (2004).

Stratégiai célként kerültek meghatározásra:

- A missziói identitás erősítése a gyülekezetekben.
- Missziói szempontok kidolgozása és érvényesülése a gyermekek és ifjúság felé nyíló szolgálatban.
- Spirituális, lelki gondozói és szakmai háttértámogatást nyújtó országos hálózat kiépítése a lelkészek és a gyülekezetek egészségének támogatására.
- Tudatosítjuk Isten Országa értékrendje megélésének fontosságát: a társadalom átalakulásából és értékrendjének változásából fakadó kihívásokra keresztyén válaszokat kínálunk fel.
- Megvizsgáljuk az új infó-kommunikációs eszközök alkalmazási lehetőségeit, újratervezzük és megújítjuk a kommunikációnkat a társadalom eléréséhez.

- Kidolgozzuk az MRE - missziói elhívását támogató, közegyházi működését hatékonyra tévő - szerkezeti megújításának alternatív koncepcióit.
- Az őszinteséget, átláthatóságot, a nagyobb bizalmat és egymás iránti felelősség aktívabb felvállalását támogató rendszert hozunk létre egyházunk közösségében.

A Magyarországi Református Egyház és iskoláinak küldetésnyilatkozata

Az egyház létének és küldetésének alapja, hogy megjelenjen Isten üdvözítő akarata Krisztusban. Az egyház tehát Isten missziójának részese és eszköze. Az egyház közössége arra hívatott, hogy Isten országának jele, előíze és munkálója legyen a világban, azáltal, hogy gyülekezeteinek, egyháztagjainak tanúságtétele által Krisztus evangéliumát hirdeti a világnak szóban és tettekben. Az egyházszervezet, a gyülekezetek közösségének keretét adó struktúra, eszköze és hordozója kell, legyen az evangélium értéket, identitást és közösséget teremtő közvetítésének (kommunikációjának).

A Magyarországi Református Egyház iskoláinak küldetésnyilatkozata: Jézus Krisztus missziói parancsa: „...tegyetek tanítványokká minden népeket...” (Máté 28.19) nem csupán az egyháznak szól, hanem a családoknak és az iskolának is. A református iskola jó lehetőség arra, hogy segítse a szülőket és a gyülekezeteket abban, hogy valóra válthassák a gyermek keresztelesekor tett ígéretüket, amely szerint úgy nevelik és neveltetik őt, hogy ha majd felnőtt, a konfirmáció alkalmával ő maga önként tegyen vallást a Szentháromság Istenbe vetett hitéről a gyülekezet előtt. A református iskola és óvoda keresztyén közösség. Olyan hitvalló (lehetőleg református) pedagógusokat feltételez, akik hivatásukat Istentől kapott küldetésnek tekintik. Életpéldájukkal, minden megnyilvánulásukkal keresztyénné, krisztusi emberekké kívánjuk nevelni a tanítványainkat.

A református iskola és óvoda úgy tudja elérni fenti nevelési céljait, hogy:

- megismerteti növendékeit a Biblia igazságaival és az egyháztörténet máig érvényes tanulságaival;
- a hiteles krisztuskövetés vonzó személyes példáját nevelői által is a tanulók elé állítja;
- hitéletének közösségi alkalmai révén a gyülekezeti életben való felelős részvételre indít;
- növendékeiben felkelti a tudásvágyat, és megalapozza a magas szintű önművelés igényét;
- növendékeit a tudományok segítségével rávezeti a teremtett világ megismerésének és megőrzésének fontosságára;
- a kultúra időtálló értékeinek közvetítése által fogékonnyá teszi őket a szépre;
- a reál és humán tudás átadásával kifejleszti bennük a józan, kritikus és önálló gondolkodást és a felelős cselekvés képességét;
- gondosan ápolja az anyanyelvet és a magyar nemzeti hagyományokat;
- megérteti tanítványainak, hogy a világ megismeréséhez elsősorban saját nyelvüket, kultúrájukon keresztül vezet az út;
- rendszerességgel és következetességgel a személyes és társadalmi szintű kötelességtudat és áldozatvállalás mintáját állítja növendékei elé.

A Magyarországi Református Egyház iskoláiban a nem református vallású diákjait öntudatos magyar keresztyénekké kívánja nevelni. Lehetővé teszi számukra saját vallásuk-felekezetiük hitvallásainak megismerését, ugyanakkor elvárja tőlük a református értékek ismeretét és tiszteletét.

A fenti célok elérése érdekében a Magyarországi Református Egyház iskoláinak az a feladata, hogy imádsággal, igényes nevelő-oktató munkával, a magyar református iskolák hagyományainak, a keresztyén közösség nevelőerejének, a legfejlettebb tudományos és technikai eredményeknek-eszközöknek, valamint a családokkal és a gyülekezetekkel kiépített

gyümölcsöző kapcsolatoknak a felhasználásával a lehető legtöbbet tegye meg azért, hogy minden növendéke fel tudja mutatni azokat a képességeit, amelyeket csak ő maga kapott a Teremtőtől.

A tehetség, képesség kibontakoztatását segítő tevékenységek a Magyarországi Református Egyház nevelési és oktatási intézményeiben

Minden intézmény deklarált alapelve, hogy növendékeik képességeiknek megfelelő oktatásban részesüljenek. Az egyházi intézmények különösen elkötelezettek erre, ahogyan az Ige mondja: „Akinek sokat adtak, attól sokat kívánnak, és akire sokat bíztak, attól többet kérnek számon.” (Lk 12,40). Ez is kötelezi a tanulókat arra, hogy legjobb képességeik szerint teljesítsenek, de a tehetséges tanulókkal foglalkozó tanároknak is nagy felelősséget jelent. A keresztény nevelés története is azt mutatja, hogy csak akkor válhatunk méltókká elődeinkhez, ha a tehetség gondozás kiemelt iskolai feladatát felvállaljuk. Erre egyrészt a református oktatás bibliai alapelvei, másrészt a múlt hagyományai köteleznek.

A tehetség gondozás céljai:

- A tehetségesek minél korábbi felismerése.
- A tantárgyi tehetségeken kívül intézményi tehetségtérkép készítése a tehetségígéretekről.
- A felismert tehetségek motiválása képességeik minél teljesebb kibontakoztatására.
- A tehetséges tanuló személyiségének komplex fejlesztése.
- A tehetséges és kiemelkedő tanulók elismerése, a tehetséges tanulókkal szembeni helyes tanári elvárások kialakítása.
- Tehetséges tanulók önszerveződésének támogatása mellett a tehetséges tanulók felkészítő tanárainak elismerése.
- Intézményi tehetséggondozó programok kidolgozása és megvalósítása.

A tehetséggondozás feladata, hogy a kiemelkedő teljesítményre képes egyéneket oly módon segítse, hogy képességeiknek megfelelő szintű eredményeket érjenek el, és alkotó egyénekké váljanak. Ehhez egyrészt tudnunk kell, mi a tehetség, másrészt tudnunk kell, mire van szüksége a tehetségeseknek. Már az első lépésnél szembesül a tehetséggondozás iránt érdeklődő szakember azzal, hogy nincs járt út, nincs biztos megoldás. A tehetség kor- és kultúrafüggő fogalom, de nyilván meghatározhatóak azok az alapvető jellemzők, amelyek a kiemelkedő alkotáshoz mindenképpen szükségesek. A tehetség egyik klasszikus leírása például a Renzulli-féle háromkörös koncepció, miszerint átlag feletti képességek, kreativitás és feladat iránti elköteleződés jellemzi a tehetségeket. Ennek alapján a kiemelkedő teljesítményre képes gyerekek felismerhetők és speciális programokkal fejleszthetők.

Legfontosabb feladataink:

- Kiemelkedő képességet mutató gyermekek azonosítása, felismerése, kiteljesedésének megsegítése.
- A tehetségfejlesztés mérés értékelési rendszerének kidolgozása intézményi szinteken.
- A feltárt tehetségek nyomon követésére, tanulási útjának védelmére egy tehetséggondozó nyilvántartó rendszer kidolgozása és bevezetése.
- A tehetséggondozó programok megvalósításához szükséges erőforrások megteremtése.
- Együttműködés a tehetségígéretek fejlesztésében közreműködő szakemberekkel.
- Szülőkkel való együttműködő kapcsolat erősítése, ápolása.
- Módszertani ajánlások kidolgozása pedagógusok számára.
- A tehetségtámogató műhelyek tematikus terveinek területenkénti dokumentálása.
- Tehetségígéreket mutató gyermekek megfelelő iskolába való irányítása.

- Tehetséggondozó jó gyakorlatok adatbázisának elkészítése és a hozzáférés biztosítása.
- Egyénre szabott tehetséggondozó programok kidolgozása és működtetése.
- Gazdagító tehetséggondozó programok kidolgozása, adatbázisba szervezése.

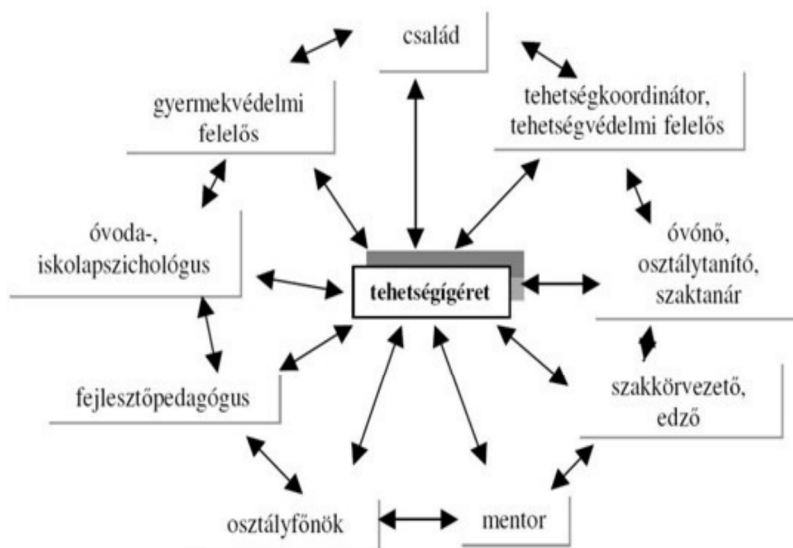
A Magyarországi Református Egyház Tehetséggondozó stratégiája

A *stratégia* szó jelentése általában: cselekvések egy hosszabb távú terve egy bizonyos cél elérése érdekében, ami gyakran az úgymond „győzelem” vagy probléma megoldás. Megkülönböztetjük a taktikától és az azonnali akcióktól, mivel a stratégia a cselekvések és azok végrehajtásához szükséges erőforrások biztosítását időben kiterjedten gondolkodva tervezi meg. Egy stratégia tervezésekor abból kell kiindulni hogy van-e a szervezetnek jövőképe (vízió) küldetésnyilatkozata (átfogó cél) melyek az alapvető célok és a kulcsfontosságú területek.

Stratégia alatt esetünkben értjük: a stratégia azoknak a cselekvéseknek, a hozzá kapcsolódó tevékenységeknek és az erőforrások megteremtésének egy hosszabb távú terve, amelynek célja egy egységes szakmai alapokon nyugvó komplex tehetséggondozási rendszer kidolgozása, elemeinek összehangolása, annak érdekében, hogy a tehetséges gyerekek felismerése és tervszerű fejlesztése a Református Egyház hagyományaira építve a jelen kor kihívásainak megfelelően a nevelési és oktatási intézményeink tanulóit művelt, jellemes keresztyén emberré, az egyetemes emberi értékek tisztelőivé, a magyar haza és nemzet hűséges és áldozatkész, alkotó polgáiraivá formálja. Eközben segítse elő, a gyerekek képességeinek kibontakoztatását, hátrányaik kompenzálását és esélyeik javítását.

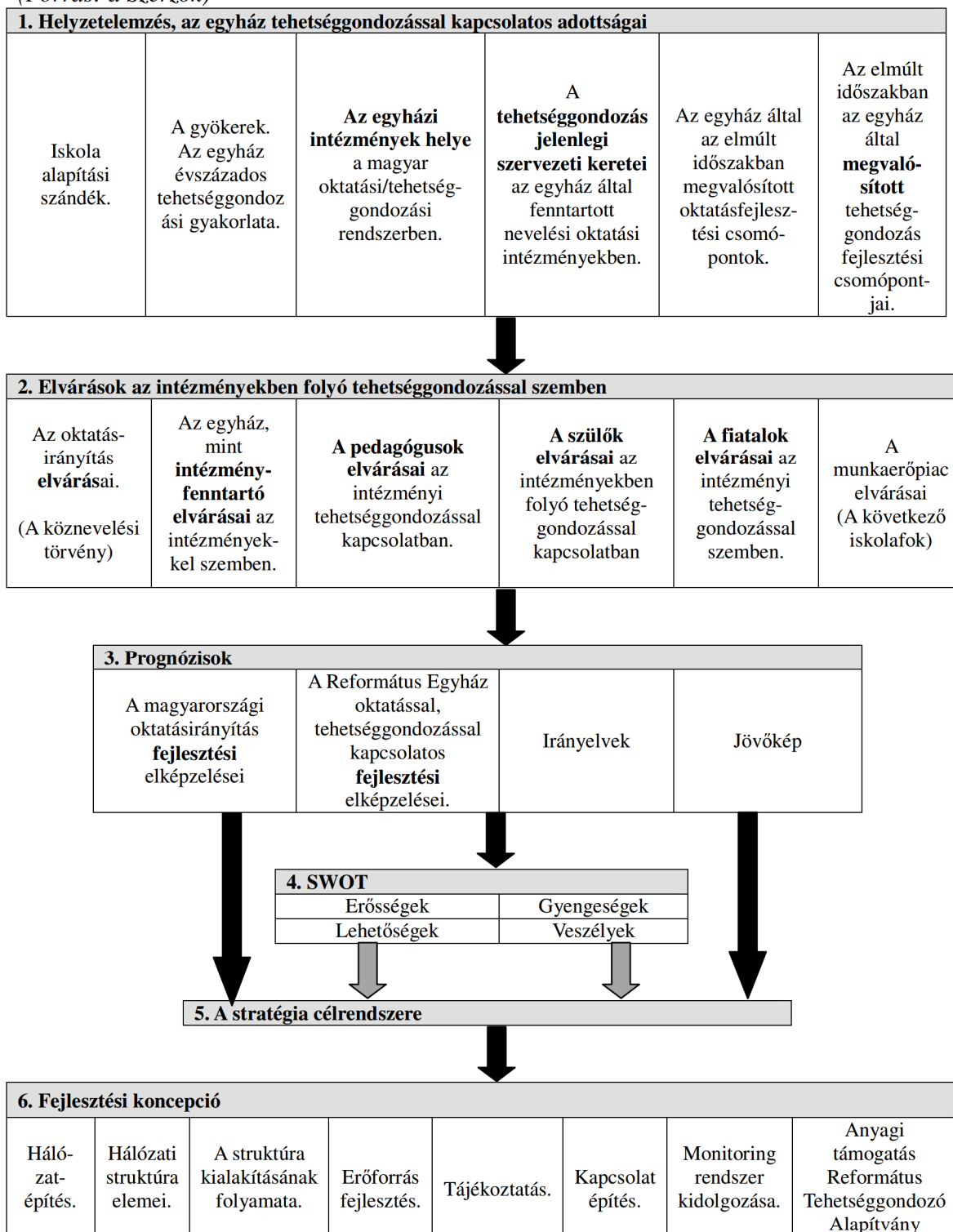
Cél a református tehetségvédő háló működtetése – egy tehetségvédő háló összetevőivel kapcsolatban lásd az 1. ábrát!

1. ábra: Egy tehetségvédő háló elemei (Czirjákné Vértessy Mariann ábrájának felhasználásával)

A 2. ábra mutatja be a Magyarországi Református Egyház Tehetséggondozó Stratégiájának modelljét.

2. ábra: a Magyarországi Református Egyház Tehetséggondozó Stratégiájának modellje
(Forrás: a Szerzők)

A református tehetségkép/tehetségfogalom elemei:

- átlag feletti általános és speciális képességek, (magas IQ: jó memória, kérdezni tudás, lényeglátás, következtetés, figyelem, kommunikáció, eredeti ötletek)
- feladatiránti elkötelezettség, (szorgalom, kitartás)
- kreativitás,
- kiváló adottság (éles felfogás melyek alapján magas szintű teljesítményre képesek),
- magas lelkerő, (e területen kiválik társai közül,)
- érzelmi érettség, kudarcűrész (A tehetség élete szélsőséges és nagyon sok kudarcot hoz a sikerek mellett)
- kedvvel és élesen tud megfigyelni,
- tiszta világos ítéletű,
- gyorsan feltalálja a hasonlóságokat, s ennek révén jól következtet,
- termékeny a fantáziája,
- jó a memóriája.

Tehetség nyilvántartó rendszer alatt olyan dokumentumot értünk, amely információkat tartalmaz a tehetségfejlesztő programban részt vevő tanulóval kapcsolatosan:

- Egyrészt olyan dokumentum, amelyet a tehetséges tanuló magával vihet a következő iskolafokra.
- Másrészt egy olyan szakmai anyag, amely a gyermekkel foglalkozó intézménynél, az osztályfőnöknél vagy helyi tehetséggondozást koordináló személynél van. Ha a gyermek intézményt vagy települést vált, akkor az iskola átadja ezt, a titoktartási kötelezettségeket figyelembe véve, az új intézménynek. A Tehetség nyilvántartó kiadásának időpontja: óvodától javasolt, az általános iskola 5. osztályától célszerű.
- Harmadrészt tartalmazza azokat az információkat, amelyeket a pedagógiai szakszolgálatok állítanak, össze a szülők/pedagógusok/iskola részére. Ezek lehetnek:
- A tanuló képességvizsgálaton való részvételének igazolása. A vizsgálatot végző intézmény neve, a vizsgálat elvégzésének időpontja. A vizsgálat eredményének rövid összefoglalása.
- A tehetségdiagnosztika szempontjából a személyiség erősségeinek kiemelése.
- A tehetséges tanuló személyiségfejlesztésének módja/formái (a személyiségfejlesztésben való részvétel igazolása).
- A tehetséges tanuló szüleivel való konzultáció, tanácsadás, együttműködés megjelenítése.
- A kontrollvizsgálat vagy a nyomon követés szükségességének vagy lehetőségének megjelenítése.
- A tehetséges tanuló speciális programban való részvételének rögzítése.
- A tanuló tehetségfejlesztésére vonatkozó javaslatok megfogalmazása: a) valamilyen iskolai tehetségfejlesztő programokban való részvétel; b) támogatás kérése a tehetséges tanuló részképességeinek fejlesztéséhez; c) javaslat a tehetséges tanulót segítő személyre; d) javaslat arra, hogy a középiskolás hogyan kapcsolódhat egyetemi oktatáshoz; e) javaslat tehetséggondozó táborokban való részvételére; f) javaslat a nevelési tanácsadó keretében való megsegítésének formájára; g) javaslat más szakember bevonására.

A részletes szakszolgálati anyag – amelyet a jogszabály előír – a pedagógiai szakszolgálat irattárába, a tanuló vizsgálati anyagába kerül, melynek célja a tehetséges tanuló fejlődésének, nyomon követésének segítése. Minden vizsgálat, bejegyzés a szülő tudtával valósítható meg a személyiségi jogok tiszteletben tartása mellett. Célja összességében hogy a tehetségprogramokban résztvevő tehetségigéretekről információkkal rendelkezzenek a szakemberek és ezeket a tanulók vigyék magukkal az következő iskolafokra.

A *Tehetség monitoring* fő eszközei:

- Munkaterv/feladatterv – amelyben rögzítve vannak a tevékenységek, határidők, a tervezett teljesítések és eredmények.
- Erőforrásterv – amely a megvalósításához szükséges erőforrások mennyiségét és időbeli felhasználását rögzíti.
- Költségterv – amely a tervezett költségeket, és azok felhasználásának időbeliségét tartalmazza.
- A monitoring-rendszer főbb jellemzői:
- Már a tervezési szakaszban kidolgozásra kerül, és a monitoring tervnek megfelelően működtetik a programot a teljes életciklusa során.
- Biztosítja a szükséges információk rendszeres gyűjtését.
- Adatokat, információkat gyűjt a megvalósításról, a kitűzött célokhoz hasonlítja azokat.
- Felhívja a figyelmet a céloktól való eltérésekre.
- A vezetői döntések megalapozására alkalmas formában biztosítja az információkat, ezáltal hatékony eszköz a vezető kezében.
- Folyamatos a program időtartama alatt.
- Biztosítja a szükséges információkat a külső szervezetek felé.

Mindezeken túl a stratégia mellékleteit képezik a következő mellékeltek:

- Javaslat egy hatékony tehetséggondozó szervezet komplex tehetséggondozó programjának összeállítására, felépítésére
- Szempontok egy intézmény tehetséggondozó programjának kidolgozásához
- Egy egyéni tehetséggondozó fejlesztési program munkanaplója
- Gazdagító tehetséggondozó program kidolgozásának pedagógiai elvárásai, felépítése
- Tehetségpontok létrehozása, regisztrálása és akkreditációja
- Tehetségsegítő Tanácsok megszervezésének folyamata és dokumentumrendszere
- Tehetséget Nyilvántartó Rendszer

Irodalom:

- Balogh L., Mező F. és Kormos D. (2010): *Fogalomtár a Tehetségpontok számára (Géniusz könyvek 20.)*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Budapest.
- Balogh L. (2014) *Komplex tehetségfejlesztő programok* Didakt Kiadó Debrecen
- Balogh L. (2004): *Iskolai tehetséggondozás*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Czeizel E. (1994): *Az érték – még mindig – bennünk van*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Dávid I., Bóta M. és Páskuné Kiss J. (2002): *Tehetségkutatás*. Kossuth Egyetemi Kiadó Debrecen
- Harsányi I. (1994): *Tehetségvédelem*. Magyar Tehetséggondozó Társaság, Budapest
- Mező F. (Szerk.)(2012): *Tehetségkoordinátorok kézikönyve*. K+F Stúdió Kft., Debrecen.
- Mező K. (2015): *Kreativitás és élménypedagógia*. Kocka Kör, Debrecen.
- Pšenáková, I. és Mező, F. (Szerk.)(2010): *Képességfejlesztés digitális tananyaggal*. Kocka Kör, Debrecen.
- Tóth L. (2004): *Pszichológiai vizsgálati módszerek a tanulók megismeréséhez*. Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen.